DOĞAN AVCIOĞLU VE YÖN BİLDİRİSİ

26 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Yön'ün ilk sayısı 20 Aralık 1961 tarihinde yayımlandı. İlk sayıda *Yön Bildirisi* ve ilk imzacıların listesi açıklandı. Bildiriyi ilk aşamada 164 kişi imzaladı. Ardından imzalayan 878 kişiyle birlikte, imzacıların toplam sayısı 1042 oldu.

Yön Dergisi, bu kadar çok kişiyi bir araya nasıl getirebildi?

Doğan Avcıoğlu, kamuoyunda ve aydın çevrelerde iyi tanınan bir kişiydi. Bu sayıya ulaşılmasında birinci etmen Doğan Avcıoğlu'nun daha önceki başarılı çalışmalarıdır.

Doğan Avcıoğlu, yurtdışındaki eğitiminden Türkiye'ye döndüğünde 1957 yılı sonunda Cumhuriyet Halk Partisi araştırma bürosuna katıldı. Bu büroda çeşitli raporlar hazırladı ve bunlar yayımlandı.

1961 yılında Mümtaz Soysal ve Coşkun Kırca ile birlikte CHP kontenjanından Kurucu Meclis üyesi oldu. Kurucu Meclis'te Anayasa Komisyonu üyeliği yaptı.

Doğan Avcıoğlu, bu görevlerinin yanı sıra, zekası, bilgi birikimi, çalışkanlığı ve üretkenliği sayesinde çok geniş bir aydın çevresinde saygınlık kazandı.

Yön Bildirisi'nin çok geniş bir çevre tarafından imzalanmasının birinci nedeni, Doğan Avcıoğlu'nun kişisel özellikleridir.

İkinci neden, 27 Mayıs Devrimi sonrasında ortada bir program boşluğunun bulunmasıdır.

27 Mayıs'ı yapanlar çok genel talepler dışında ekonomik, siyasal ve toplumsal konularda bir program hazırlamamışlardır. Bu konuda ülke aydınlarının katkılarını bekliyorlardı. 27 Mayıs sonrasında kurulan Milli Birlik Komitesi'nin dolduramadığı boşluğu doldurmaya Doğan Avcıoğlu ve Yön talip oldu.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu konuda yapabileceği katkıları geçmişte hazırlamış olan kişilerin başında Doğan Avcıoğlu geliyordu. CHP'nin söyleyecek yeni tezleri yoktu.

Türkiye İşçi Partisi 13 Şubat 1961 tarihinde sendikacılar tarafından kurulmuştu; ancak kurulduğunda bir parti programı bile hazır değildi. TİP ancak 1962 yılı Şubat ayında Mehmet Ali Aybar'ın genel başkanlığıyla birlikte bir aydın kadrosuna ulaştı.

Üçüncü neden, *Yön Bildirisi*'nin, imzacılar arasında tartışma yaratabilecek konulara değinmeyen ve epeyce sığ çizgisidir. İnsanlar böylesine bir metni imzalamakta sakınca görmediler.

Yön Bildirisi'nin bazı özellikleri bu durumu gösterecektir.

Atatürk'ün 1937 yılında Anayasaya eklettiği altı ilke, cumhuriyetçilik, milliyetçilik, laiklik, devrimcilik, devletçilik ve halkçılık idi. *Yön Bildirisi*'nde bu altı ilkenin dördünün (milliyetçilik, laiklik, cumhuriyetçilik, halkçılık) adı bile geçmiyordu. *Bildiri*'de iki yerde "Atatürk devrimleri" ifadesi bulunmaktaydı. Devletçilik ise ele alınmıştı.

Bildirgede, sosyalizm, kapitalizm, emperyalizm, yabancı sermaye, toplumculuk, sömürü, Atatürkçülük ve Kemalizm sözcükleri de yoktu.

Bildirge, "Atatürk devrimlerinin amacı olan Batılılaşmak" diye başlamaktaydı. Atatürk devrimlerinin amacının çağdaşlaşmak olduğu bilinmektedir.

Bildirge'nin önemli bölümleri aşağıda sunulmaktadır:

> *"Türk halkının, çok çetin iktisadî, siyasî ve sosyal meseleler ortasında, kendisini bütün özlemlerine kavuşturacak bir yön aramakta olduğu bu günlerde, toplum hayatının çeşitli kesimlerinde görev almış olan bizler, altına imzalarımızı attığımız bu bildiri ile, ortak inançlarımızı açıklamayı doğru bulduk. Böyle bir bildirinin meselelerimizi çözmekte faydalı olabilecek olumlu tartışmalara yol açacağını düşünüyoruz.*
>
> *"Atatürk devrimleriyle amaç edinilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmanın, eğitim dâvasını sonuçlandırmanın, Türk demokrasisini yaşatmanın, sosyal adaleti gerçekleştirmenin ve demokrasi rejimini sağlam temeller üzerine oturtmanın, ancak, iktisadî alanda hızla kalkınmakta, yani millî istihsal seviyesini hızla yükseltmekte göstereceğimiz başarıya bağlı olduğuna inanıyoruz. (…)*
>
> *"Atatürk devrimlerinin amacı olan Batılılaşmak" (…)*

"Bugün Türk toplumuna yön verebilmek durumunda bulunan öğretmen, yazar, politikacı, sendikacı, müteşebbis ve idareci gibi kimselerin, belli bir kalkınma felsefesinin ana hatları üzerinde anlaşmaya varmalarını zarurî sayıyoruz." (…)

"İşin en hazin tarafı, Türkiye'nin kaderine hâkim olabilecek durumda bulunan çevrelerde, karşı karşıya bulunduğumuz çetin meselelerin şuuruna henüz varılmamış olmasıdır. Bu çevrelerce benimsenen ve uygulanabilecek olan bir kalkınma felsefesi yoktur. Kalkınmanın anlamı bütün genişliği ile anlaşılamamıştır." (…)

"Kalkınma felsefemizin hareket noktaları olarak, bütün imkânlarımızı harekete geçirmeyi, yatırımları hızla arttırmayı, iktisadî hayatı bütünüyle plânlamayı, kütleleri sosyal adalete kavuşturmayı, istismarı kaldırmayı ve demokrasiyi kütlelere mal etmeyi zaruri sayıyoruz.

"Varmak istediğimiz bu amaçlara yeni bir devletçilik anlayışıyla erişebileceğimize inanıyoruz.

"Türkiye'nin iktisadî hayatında özel teşebbüsü ve devlet teşebbüsünü birlikte yaşatan karma bir sistem kalacaktır. Fakat, ağırlık merkezi özel teşebbüs olan bir iktisadî sistemin, bugünkü yapısıyla Türkiye'yi hızla ve sosyal adalet içinde, çağdaş uygarlık seviyesine eriştirebileceğini sanmıyoruz. İktisat ilminin ve tarihin ışığında, inanıyoruz ki, özel teşebbüse dayanan kalkınma yavaştır, ıstıraplıdır, israflıdır ve sosyal adaletle bağdaşması, azgelişmiş bir memlekette, imkânsızdır. Böyle bir kalkınma, siyasî gücü geniş ölçüde iktisadî güce tabi kılması yüzünden, demokratik de değildir.

"Özel teşebbüs kâra dayanır. İktisadî sistemin itici kuvveti kârdan ibaretse, kalkınmanın çok yavaş bir tempo ile gerçekleşmesine, gelir dağılışındaki adaletsizliklerin artmasına 'her mahallede bir milyoner' felsefesinin yerleşmesine, millî servetin en faydalı işlere değil, en kârlı işlere akarak, israf edilmesine, durgunluğun ve işsizliğin sık sık baş göstermesine katlanmak gerekir. Günümüzde, hiçbir az gelişmiş memleket bunları göze alamaz. (…)

"Bu sebepledir ki, günümüzün gerçeklerine uygun yeni bir devletçilik anlayışını Türkiye için zarurî sayıyoruz. Ayrıca, özel teşebbüsün mutlaka verimli, devlet teşebbüsünün de mutlaka verimsiz olduğu şeklindeki yaygın düşüncenin, sağlam delillere dayanmayan ve geniş bir propaganda ile beslenen bir inanç olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. (…)

Birtakım devlet işletmelerinin verimsiz kalış sebeplerini, devletçilikte değil, aksine yeter derecede devletçi olmayışımızda ve devletçiliği sistemli bir şekilde uygulayamayışımızda aramak gerektiğine inanıyoruz.

"Yeni devletçiliği, yukarıda belirttiğimiz amaçlara erişmek için mutlaka başvurulması gereken şuurlu devlet müdahalesi şeklinde anlıyoruz. (…)

"Devlet kesiminin yanı sıra, geniş bir kooperatif kesimi, Türk iktisadî sisteminin temelini teşkil etmelidir. (…)

"Devletçilik, demokratik rejimin sadece bir şekilden ibaret kalmasını önleyip, demokrasinin kütlelere mal olmasını sağlayacak temel müdahale vasıtasıdır. Plânlı bir eğitim seferberliğine girişmek, Köy Enstitüleriyle açılan yolu genişletmek, milyonlarca köylü ve işçi çocuğunu eğitim alanında ve memleket idaresinde herkesle eşit imkânlara kavuşturmak, yetişkinlerin eğitimi yoluyla kütlelere yükselme fırsatı hazırlamak ancak şuurlu bir devletçilikle mümkündür.

"Sendikaların kuvvetlendirilmesi, ağanın yerini teşkilatlanmış çiftçinin ve kooperatifin almasını sağlayacak şekilde toprak reformunun gerçekleştirilmesi modern devletçiliğin ödevidir ve bunlar ancak devlet müdahalesiyle başarılabilir."

Bildiriyi imzalayanlar arasında, Kadro Dergisi'nin "ideoloğu" olarak bilinen Şevket Süreyya Aydemir yoktu. Bunun bir nedeni, Bildiri'nin Şevket Süreyya Aydemir açısından yetersizliği olabilir. Ayrıca, son derece zengin bir siyasi deneyimi olan Ş.S.Aydemir'in, biraz ihtiyatlı bir biçimde gelişmeleri izlediği de tahmin edilebilir. Nitekim Ş.S.Aydemir'in *Yön Dergisi* ile somut ilişkisi, Doğan Avcıoğlu'nun sosyalizmi savunduklarına ilişkin yazılarından sonradır.

Geçmişte sosyalist/komünist hareket içinde yer alan Mehmet Ali Aybar, Mihri Belli, Reşat Fuat Baraner, Hikmet Kıvılcımlı, Sevim Belli, Behice Boran, Mübeccel Kıray, Rasih Nuri İleri, Şevki Akşit, Erdoğan Berktay, Vecdi Özgüner, Şerif Tekben, Şaban Ormanlar ve Abdülkadir Demirkan (Vedat Türkali) gibi kişiler de *Bildiri*'ye imza atmadılar.

CHP'nin önde gelen yöneticilerinden İsmet İnönü, Bülent Ecevit, Turhan Feyzioğlu, Kasım Gülek ve Nihat Erim gibi politikacılar da imzacılar arasında değildi.

Eski TKP'lilerden Sadun Aren *Bildiri*'yi imzaladı ve Doğan Avcıoğlu'nun Türkiye Çalışanlar Partisi kurma girişiminde yer aldı.

Daha sonraki yıllarda Türkiye sosyalist hareketinde çok saygın yerleri olacak olan Vahap Erdoğdu ve Muzaffer Erdost da imzacılar arasındaydı.

Bildiriyi imzalayanlar arasında bir grup sendikacı da vardı:

Adil Torun (Sendikacı),
Ahmet Top (Gaziantep Çim. San. İş. Send. Bşk.),
Aziz Halkapınar (Hür. Gaz. İzm. Muh. Gaz. Send. Y.K. Üy.),
Bahir Ersoy (Teksif Başk.),
Beyhan Cenkçi (Ank. Gaz. Send. 2. Bşk.),
Cemal Sevil (İnş. Tek. Send.),
Galip Ergenekon (Desinatör, Sendikacı),
Hakkı Özbal (Sendikacı),
Hasan Genç (Sendikacı),
Hasan Togay (Türk. Bel. İş. Send. Fd. Gn. Skr.),
Hasan Yılmaer (İst. Gaz. Send. Bşk.),
İrfan Sülmancıkoğlu (Toreyis Gn. Bş. V.),
Kemal Nebioğlu (Toreyis Gn. Skr.),
Kemal Sülker (Gazeteci),
Mahmut Pekin (İşçi Tems.),
Nahit Mete (Soma Liny. İşçi Baş Tem.),
Özkal Yici (Tür. Pet. İş. Send. Gn. Sk. Y.),
Rıza Güven (Sendikacı),
Selahattin Yayın (Sendikacı),
Tekin H. Çullu (Send. T.C. Kur. Mec. Üy.),
Yalçın Uysal (Sendikacı),
Yunus Kara (Sendikacı),
Yunus Yakar (Toreyis Gn. Bşk.).

Doğan Avcıoğlu'nun bu sendikacılarla olan ilişkisi, onun Türkiye Çalışanlar Partisi kurma sürecindeki çabalarını da etkilemiş olsa gerektir.

1961 yılında *Yön*'ün ve 1969 yılında Devrim Gazetesi'nin finansmanında, CHP 1946-1950 dönemi Trabzon milletvekili, 1961 Kurucu Meclis Trabzon İli Temsilcisi Cemal Reşit Eyüboğlu etkili bir rol oynadı. Cemal Reşit Eyüboğlu, geçmişte de TKP Merkez Komitesi Sekreteri Zeki Baştımar ile ortak bir şirket kurmuştu.

Mehmet Ali Aybar, Doğan Avcıoğlu'nu ve *Yön*'ü şöyle değerlendiriyordu:

> *"Solda bir canlılık görülüyordu. Doğan Avcıoğlu'nun çevresinde toplanan sol eğilimli aydınların çıkardığı Yön Dergisi, bir çeşit yeni Kadro hareketi olarak değerlendiriliyordu. Yön yayın yaşamına, ilk sayısında yer verdiği bir bildiri ile girmişti. Bu bir çeşit manifesto idi. Türkiye'nin kurtuluşu, Tanzimatçı geleneklere uygun olarak, gene Bey takımının 'ilerletici' girişimlerine bağlanıyordu. Şu farkla ki, bu kez tepeden inmeciler, Bey takımının sol kanadındandı. Doğan Avcıoğlu'nu 1960 yazında tanımıştım. Aşağıdan yukarı bir hareketin, sorunlarımıza çözüm aramasını, romantizm olarak nitelendiriyordu. Avcıoğlu, bir süre Yön dergisi çevresinde kimi sol aydınları ve gençleri toplamayı başardıysa da, ne Yön, ne Sosyalist Kültür Derneği, Bey takımının sağ ve sol kanatları arasında bir çekişme olmaktan öteye geçmedi. Bey takımının içinde, daha radikal reformlardan yana olanların sayısı, sanırım Yön yayınlarıyla artmıştır. 12 Mart darbesi, Yön kestirmeciliğinin de sonu olmuştur."* (Mehmet Ali Aybar, *TİP Tarihi,* C.1, BDS Yay., İstanbul, 1988;172-173)

> *"Aradan geçen iki yılda, TİP dışındaki değişik sol görüşler bir ölçüde güçlenmişlerdi. Kestirmeden iktidara gelmeyi tasarlayan, «Askerci Sol» diye adlandırabileceğimiz bir grup, Doğan Avcıoğlu ve Yön dergisi çevresinde toplanmıştı. Doğan Avcıoğlu sosyalist miydi? Marksist miydi? Sanmıyorum. Herhalde işçilerin, köylülerin, aşağıdan yukarı hareketine inanmıyordu. 27 Mayıs darbesinden sonra tanımıştım Avcıoğlu'nu; Akşam gazetesinin Ankara bürosunda. Devrim konusundaki görüşlerini o gün öğrendim. Tepeden inmeciydi."* (Mehmet Ali Aybar, *TİP Tarihi,* C.3, BDS Yay., İstanbul, 1988;58)

Türkiye sosyalist hareketinde önemli kişilerden biri, Sevim Belli (Tarı)'dır. Sevim Belli, anılarında Doğan Avcıoğlu'nu şöyle hatırlamaktadır:

> *"27 Mayıs'ın gün ışığına çıkardığı aydınlarımızdan biri de Doğan Avcıoğlu idi. Daha biz Cezayir'e gitmeden Avcıoğlu "Yön" dergisini çıkarmaya başlamıştı. Avcıoğlu'nun yazıları bizim çevrelerde ilgiyle hatta "bakalım gerisi nasıl gelecek" merakıyla ve hayırhahlıkla izleniyordu. Şimdilerde bunu anlamak güç. O zamanlar en ufak bir kıpırdanma, en ufak bir ileri adım sevinç kaynağı idi bizler için. Sevecenlikle üzerine titrerdik, gelişmesine el vermeye çalışırdık. Demokrasiye hizmet eden, sosyalizmin yolunu açan, hatta sadece temizleyen her şey bizdendi. Bazan tüfeğimizi ateşlemek üzere bir mazgal deliği bulmaya bakardık bu yeni gelişme içinde. Devrimci olmanın vazgeçilmez koşuluydu bu tutum. Doğan Avcıoğlu, bilindiği gibi 1961 Anayasasının çalışmalarına da katılmıştı, Kurucu Mecliste bulunmuştu. Yön dergisi de yeni düşüncelere, demokrasiye açılma ve tabuların yıkılması döneminde başı çekerek önemli bir işlev yerine getirmiş ve devrini tamamlamış bir akım olarak tarihe geçmiştir kuşkusuz. Özellikle "Sosyalizm" ve "Nazım Hikmet" tabularının yıkılmasında D.Avcıoğlu'nun büyük katkısı olmuştur bence."* (Sevim Belli, *Boşuna mı Çiğnedik?,* Belge Yay., İstanbul, 1994;427)